

שיעון יי"ל שלישי

בישבה"ק ברכת יצחק

שנה ח'

פרשת פנחס

האם אליהו הנביא מלאך או אדם

האם יש לחוש מלמול במקום טומאת מת

א. מעשה בתינוק שנולד אשר מחמת סיבות מסוימות היה צורך למולו בבית החולים, וכידוע שבהרבה בתי חולים יש בעיה של טומאה מחמת אהל המת, אשר מחמת כן כהנים אינם רשאים להיכנס לשם, נשאלה השאלה האם ראוי לערוך את הברית בבית החולים שהרי כידוע אליהו הנביא משתתף בברית, וכיון שאלהו הנביא הוא כהן (כמבואר בגמ' בב"מ דף ק"ד א' ובתרגום יהונתן בתחילת פרשתנו שהבטיח הקב"ה לפנחס שיעשנו מלאך, ובפרקי דר"א פרק מ"ז כתוב שהיסב הקב"ה שמו של פנחס לשמו של אליהו יעי' בפי' הרד"ל שם) הרי לא יוכל להשתתף בברית, נשאלת השאלה האם יש לחוש לכך.

ובפשטות יש לומר שהגם שאלהו הוא כהן מ"מ כיון שהוא מלאך, לא שייך בו טומאה, או איסור טומאה, ואשר ע"כ אין לחוש לכך כלל, אלא שיל"ע בזה דהנה בגמ' (בב"מ שם) מבואר שרבה בר אבא אשכחיה לאליהו בבית הקברות, ושאלו ולא כהן הוא מר (והאיך שוהה בבית הקברות), והשיב לו שקברי עכו"ם אינן מטמאין. ומבואר שאיסור טומאה שייכת גם באליהו הנביא, ומעתה הדרא קו' לדוכתיה האם ראוי למול תינוק במקום שאסור לאליהו להכנס.

ראיות שאלהו הנביא דינו כאדם

ב. עוד יש להביא ראיה שאלהו הנביא דינו כאדם, מהא דאיתא בעירובין (דף מ"ג א') שדנו שם האם יש איסור תחומין למעלה מי' (והיינו אם אדם עובר בגובה של למעלה מי' טפחים האם יש בזה איסור יציאה מחוץ לתחום) והגמ' מביאה ראיה שאין איסור תחומין מהא שראינו ששמועות שנאמרו בסורא בשבת בבוקר בסורא, נאמרו לעת ערב ע"י רבא בפומפדיתא, ומניחה הגמ' שאלהו הנביא הוא זה שהעביר השמועות, הרי לנו שאין איסור של תחומין למעלה מי'.

וע"ע בטור ובדרישה (סי' רצ"ה) שכתב שמה שנוהגים להזכיר בפיוזמונים הנאמרים במוצ"ש את אליהו הנביא משום דק"ל שאין אליהו הנביא בא בשבת משום דק"ל יש תחומין למעלה מי'.

והנה אם אליהו דינו כמלאך איך אפשר להביא ראיה מהנהגת אליהו לדידן, והרי מלאך אינו חייב במצות. עוד ראיה שדין אליהו הנביא כאדם, מהא שכתב הגר"ז (בח"י לתורה פרשת פנחס) שאלהו עתיד להחזיר את התורה לכלל ישראל ורק הוא ראוי להחזיר משום שיש לו דין אדם, וממילא הוא ממשיך המסורת של קבלת התורה ממשה רבינו, אבל משה רבינו עצמו מכיון שמת אינו יכול להעביר את התורה.

ראיות שאלהו הנביא דינו כמלאך

ג. ומאידך יש להוכיח שאלהו הנביא דינו כמלאך מכמה דוכתי א' שהרי אליהו הנביא בא להשתתף בבריתות גם בשבת ולא חייש לאיסור תחומין (ובאמת זה קשה ביותר על הטור הנ"ל שאין בן דוד בא בשבת משום איסור תחומין) וכבר העיר בהגהות דברי נחמיה בעירובין שם, ובאמת אומרים "אליהו מלאך הברית". ב' בתרגום יהונתן כתב ששכרו של פנחס שנעשה מלאך, ג' בקו"ש (ח"ב סי' כ"ח) הביא מפסקי תרומת הדשן שאשת אליהו מותרת לשוק הגם שבעלה לא מת והרי ק"ל שאשה ניתרת בגט או במיתת

הבעל, וכתב שהטעם שמוותרת משום שכתוב "אשת רעה" ולא אשת מלאך. והיינו דדינו של אליהו הנביא כמלאך, (ועי' בהגהות יעב"ץ בעירובין שם שכתב שמהא שאמרו שאליהו הנביא אינו רשאי להלך חוץ לתחום רואים שחייב במצות ודינו כחי וממילא אשתו תהיה אסורה).

האם ניתן לקבל תורה מאליהו הנביא

ד. והנה יש נידון נוסף היוצא מכלל הדברים הנ"ל שהנה ידוע במאמרי חז"ל שמשניתנה תורה, רק חכמי ישראל רשאים לפסוק במה שנוגע לדיני התורה, ואפי' אם בשמים יפסקו אחרת אין להשיגח בזה (כמבואר בב"מ דף נ"ט ב' לגבי תנורו של עכנאי), וא"כ נמצא שאם אליהו הנביא נידון כמלאך אין לפסוק על פיו, ואכן הדברים מפורשים בגמ' בשבת (דף ק"ח א') שהגמ' מסתפקת האם עור של דג ראוי לכתוב ע"ג הפרשיות שבתפילין (ויסוד השאלה האם דינו כעור של בהמה או לאו) והשיב שם רב נחמן בר יצחק שנשאל בזה לאליהו הנביא, ומק' הגמ' מאי אם יבא אליהו ויאמר וביאר רש"י (ד"ה מאי אם) היתר ואיסור אין תלוי בו דלא בשמים היא דלא בשמים היא. ומבואר שאליהו הנביא דינו כמלאך שאין להשיגח על דבריו בדיני התורה.

[ועי' בהשגות הראב"ד בפ"ח מלולב ה"ה) שנחלק על הרמב"ם משום רוח הקודש שהופיע בבית מדרשו, ובכפוף"ת בסוכה (דף ל"ב ב') כתב שסיבת השגתו איננה מחמת רוח הקודש גרידא שהרי לא בשמים היא אלא מחמת סיבות אחרות, והחת"ס (אר"ח סימן ר"ח) שאין כוונת הראב"ד על רוח הקודש במדרגת נבואה, אלא רוח ה' על עוסקי תורה לשמה אשר זוכים לכיין אל האמת, ואפילו אם לטבע חכמתם ושכלם לא ישיגו ידיהם תושיה כזו, מ"מ הקדוש ברוך הוא בחסדו יהיב חכמתא לחכימא לפי שעה].

ד. ומאיך מצינו בכמה דוכתי שאליהו הנביא רשאי להורות תורה לישראל, ר' שבהרבה מקומות בש"ס מצינו ספקות שנשארתי בתיקו וכתבו הספרים (יעי' תויר"ט עדויות ספ"ח והחיד"א בפתח עינים ערך ת' אות ל"ו) שתיקו מרמז בראשי תיבות תשבי יתרץ קושיות ובעיות, הרי לן שאפשר לקבל תורה מאליהו הנביא, ש' מצינו שנחלקו רבנן ורשב"י אם קברי עכו"ם מטמאין דעת רשב"י שאינם מטמאין, ודעת רבנן שמטמאין, והרמב"ם (פ"א מטומאת מת ה"ג) פסק שאין מטמאין, וכתב הכס"מ שם שאע"פ שרבנן פליגי עליה דרשב"י, מ"מ כיון שאליהו הנביא סבר כן שהרי כך אמר לרבה בר אבוח, ע"כ פסק הרמב"ם כוותיה, הרי לן שניתן לפסוק כאליהו הנביא ואם הוא מלאך האיך פוסקים כדבריו והרי לא בשמים היא. (וכבר עמד ע"ז החיד"א בשם הגדולים אות רכ"ד).

ב' בחינות באליהו הנביא

ה. ואמנם יש לבאר פשר הדברים עפמ"כ החתם סופר (ח"ו ליקוטים סי' צ"ח) שכתב בהאי ענינא יסוד גדול והוא דאליהו לא עלה בגופו למעלה מי' טפחים, אך נפרדה נשמתו מגופו שם והנשמה עולה ומשמש למעלה בין מלאכי השרת וגופו נמצא בגן עדן התחתון בעוה"ז וביום בשורה במהרה תתלבש נשמתו בגוף הקדוש הלז ואזי הוא ככל חכמי ישראל, והוא מוסמך מרבו אחיה השילוני או ממרע"ה אם הוא פנחס, והוא יסמוך את חכמי ישראל ואזי יש לו דין ככל ישראל, ומתרץ קו' ובעיות, ולכן כשראהו רבה בר אבוח בביה"ק שאלו ולא כהן הוא מר, והיינו משום דאז הופיע בגופו וממילא חייב במצות, דאם הופיע רק בנשמתו הרי אין איסור טומאה בזה, וגם א"א לקבוע דין על פיו דהוי כנבואה, אך כשמופיע בגופו שפיר שייך לקבוע על פיו דינים, ואין בזה חסרון דלא בשמים היא. והעולה מדבריו שיש ב' בחינות באליהו הנביא בחינת אדם ובחינת מלאך, והיכן שמופיע בגופו דינו כאדם והיכן שמופיע בלא הגוף דינו כמלאך.

ויש לבאר בזה מעשה שהביא החיד"א (בספרו שם הגדולים מערכת ר' אליעזר ב"ר נתן אות קצ"ט) בשם ספר עמק המלך שסיפר שפעם נותרו היהודים בחברון ללא מנין זכנו שאברהם אבינו השלים להם מנין. והסביר החיד"א דהגם שאברהם אבינו אינו בין החיים מ"מ עפ"י המבואר בספר חסידים דצדיקים במיתתן קרויין חיים, משום כך יכול היה אברהם להשלים מנין. ולפי הנ"ל יש לומר שכיון שאברהם התלבש בגופו דינו כאדם וראוי להצטרף למנין.

ו. ולפי"ז ניחא סתירת הדברים שהובא לעיל שבברית אליהו הנביא בלא גופו ואשר ע"כ דינו כמלאך ויכול להגיע גם בשבת ואין לגביו איסור תחומין, משא"כ כשבא לבשר בשורת הגאולה מגיע בלבשו ולכן אינו יכול להגיע בשבת, וכן רבה בר אבון ראה את אליהו בבית הקברות בגופו ולכן שאל ולא כהן הוא מר (כפי שתי' החת"ס הנ"ל), וכן לגבי מסירת התורה כאשר הוא מלאך אומרים לא בשמים היא, ולכן גבי תפילין שנכתבו על עור של דג אומרים שא"א לפסוק עפ"י אליהו הנביא, משא"כ כשהעביר השמועות מבית מדרש למשנהו בא בגופו, ולכן אפשר לקבל ממנו תורה, ומאידך יש הוכחה שאין תחומין למעלה מ'. ולכן הרמב"ם פסק כרשב"י דהכי אגמירה אליהו לרבב"א כיון שאליהו הופיע בגופו ודינו כשאר חכמי ישראל, וכן לעת"ל אליהו ילמדנו תורה כאשר הוא בגופו הגשמי.

[ויש להאיר דבר מופלא שבפשטות כאשר אליהו הנביא מופיע עם לבוש גופו ניתן להבחין בהמצאותו, וכאשר מופיע כמלאך לא כל אחד יכול להבחין בו, אך יעי' ברש"י (יהושע פ"ב פ"ד) לגבי כתוב שם שהמרגלים ששלח יהושע התחבאו אצל רחב, ושם נאמר בפסוק "ותצפנו" בלשון יחיד והיינו שהחביאה את המרגלים, אלא שתמה רש"י למה כתוב ותצפנו לשון יחיד, ותי' בשם מדרש תנחומא, שכיון שאחד המרגלים היה פנחס הרי לא ראוהו לפי שהיה כמלאך יע"ש, ומסתבר שיצא לרגל בגופו ובכ"ז לא היה ניתן לראותו שהיה לו תכונות כמלאך שאינו נראה, וע"ע במלבי"ם פרשת וירא, שהאריך לבאר הענין של ראיית מלאך].

ב' פירושים נאים היוצאים מהדברים הנ"ל

ז. ושמעתי משמיה דהרב מפונביז' זצ"ל שביאר שמה שאמרינן גבי מנה שלישי וכן גבי אבידה יהיה מונח עד שיבא אליהו, ואילו גבי תיקו אליהו נקרא בשם תשבי, היינו משום דבאליהו יש ב' בחינות א' מלאך, ב' אדם המושלם בחכמה. וא"כ גבי אבידה שזה נידון מציאותי א"כ בזה מהני גם מלאך ול"צ לחכמה שלו, אך לפסוק הדינים מכיון שיש דין לא בשמים היא הרי קוראים לו תשבי ע"ש מקומו שהיה מארץ ששמה תושב כמש"כ רש"י במלכים (א' פ"ז פ"א). [אך צ"ב דא"י"ז מתישב עם הגמ' בב"מ דאשכחיה רב"א לאליהו בביה"ק ובגמ' בריש ברכות דלמדו ג' הלכות מאליהו הנביא, וביאר החת"ס ששם היה בבחינת אדם, ולכאו' לפי דברי הרב מפונביז' הנ"ל היה צ"ל דפגש את אליהו התשבי].

עוד שמעתי לבאר הפיוט למוצאי שבת שנאמר בו "איש תשבי על שמו נקרא, תצלחנו על ידו בתורה" והיינו דתצלחנו ע"י בתורה הכוונה שיפרש קושיות ובעיות, וא"כ דוקא בתור תשבי על שעל שמו נקרא יכול להצלחנו ע"י בתורה, כיון דיש לו בחינת אדם, אך אילו לא היה זה בשמו תשבי אלא בבחינת מלאך לא היה יכול להצלחנו בתורה ולפשוט הספקות כיון דלא בשמים היא.